

УДК: 159.9

DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-11-4>

Денис Олександрович Александров,
доктор психологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, м. Київ, Україна,

Іван Миколайович Охріменко,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри юридичної психології,
Національна академія внутрішніх справ,
пл. Солом'янська, 1, м. Київ, Україна,

Олексій Юрійович Дрозд,
доктор юридичних наук, доцент,
т.в.о. завідувача докторантури та аспірантури,
Національна академія внутрішніх справ,
пл. Солом'янська, 1, м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ДО ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті наведено аналіз психологічних характеристик адаптивності працівників поліції шляхом дослідження провідних особистісних факторів, які пов'язані з професійною адаптацією до умов службової діяльності. Виходячи з того, що адаптованість виступає системоутворюючою складовою, яка пронизує всі компоненти як самої структури особистості, так і провідних сфер діяльності, піддаються детальному аналізу провідні зв'язки індивідуально-психологічних характеристик, що визначають її ефективність, а також з'ясовується, які з них залежать від рівня розвитку цієї якості. Це надає можливість визначити індивідуально-психологічні механізми розвитку професійної адаптованості працівника поліції, адже вона являє собою комплексну інтегративну якість, що формується на основі сукупних специфічних характерологічних особливостей психологічного профілю правоохоронця. Для реалізації поставлених завдань, на основі теоретичних підходів, було проведено емпіричне дослідження за допомогою семи психодіагностичних методик та 318 працівників поліції зі стажем роботи понад три роки. На основі інтерпретації результатів математико-статистичного опрацювання провідних кореляційних зв'язків показника адаптивності з іншими показниками методик, були виявлені індивідуально-психологічні якості, які безпосередньо визначають ефективність професійної адаптації. Такий підхід розгляду особистості поліцейського надав можливість вивчення якісних змін у її структурі, форм і тенденцій розвитку, причин її трансформації в умовах специфіки самої діяльності, через призму психологічних характеристик, які й виступають потенціалом її професійної адаптивності. Відтак, досліджуючи в структурі особистості працівника поліції відповідну сукупність рис, можна прогнозувати динаміку його професійної адаптації, результатом чого стає виникнення нової якості – професійної адаптованості.

Ключові слова: адаптація, адаптивність, особистість, працівник поліції, професійна діяльність, правоохоронна діяльність, індивідуально-психологічні якості.

Вступ

В умовах реформування правоохоронної системи України, і, зокрема, становлення принципово нового інституту, яким з листопада 2015 року стала Національна поліція, постає проблема ревізії системи кадрової політики загалом та оптимізації системи психологічного супроводження й підтримки процесу проходження служби працівниками поліції. Це потребує дослідження психологічних якостей, які пов'язані з успішністю адаптації особистості до умов правоохоронної діяльності, адже, врахування цих індивідуально-психологічних характеристик дозволяє не тільки оптимізувати процес комплектування, але й прогнозувати успішність входження фахівця у професійну діяльність.

Відтак, метою статті є дослідження співвіднесення професійно-психологічної адаптації та адаптив-

ності працівника Національної поліції України як інтегративного компоненту особистості у контексті його індивідуально-психологічних та соціально-психологічних характеристик. Така увага пояснюється тим, що успішність формування професійно-психологічної адаптації виступає умовою становлення поліцейського як фахівця, починаючи від його навчання і закінчуючи подальшим становленням його у якості професіонала. А від цього, як зазначали Г. Гербер та Л. Уард [1], досліджуючи особистість поліцейського у контексті професіогенезу, залежить ефективність його діяльності. Окрім того, як зазначали Дж. Ріан з колегами [2], це дозволить ефективніше здійснювати професійну підготовку кандидатів до лав поліції.

Не менш важливим напрямом, який відкривається завдяки дослідженню особистісних механізмів професійно-психологічної адаптації до професійної діяль-

ності, стає організація більш якісної сучасної спеціалізованої психологічної підтримки поліцейських у процесі проходження служби [3]. Цей ракурс проблеми обумовлений стресогенним характером самої правоохоронної діяльності, що, на думку М. Еншела, вимагає організації спеціальних заходів, спрямованих на формування адаптивності поліцейського та розвитку стійкості щодо психотравматизації [4], для чого необхідним є розробка відповідних психологічних програм підготовки з урахуванням сучасного світового досвіду [5].

Отже, метою нашого аналізу стає розкриття психологічних механізмів професійно-психологічної адаптації як фактичного прояву соціально-психологічної адаптації працівника поліції. Це надає можливість перейти до вищого рівня аналізу адаптації поліцейського на особистісному рівні, адже безпосередня професійна адаптація, ґрунтуючись на психофізіологічних та соціально-психологічних адаптаційних механізмах, відноситься, перш за все, саме до психологічних феноменів. Такий підхід до аналізу індивідуально-психологічних факторів професійної адаптації дозволяє не тільки з'ясувати сутність феномену становлення фахівця у професії, але й визначити особистісні фактори порушень механізмів адаптації, наслідком чого є виникнення професійної дезадаптації у всьому розмаїтті її проявів, починаючи, як зазначав Р. Гершон, від психічних, фізичних і поведінкових порушень [6], і закінчуючи скороченням тривалості життя працівників поліції, на що вказував у своїх дослідженнях Дж. Віоланті з колегами [7]. Таким чином, дослідження психологічних механізмів професійної адаптації слід розпочати з аналізу змісту та структури понять «адаптація» й «адаптивність».

Вслід за Х. Хартманом [8], ми також проводимо чітку відмінність між адаптацією як процесом і адаптованістю, як результатом цього процесу. Зазвичай адаптацією (від лат. *Adaptare* – пристосовувати) називається процес ефективної взаємодії організму із середовищем. Він може здійснюватися на біологічному, психологічному та соціальному рівнях. У свою чергу «адаптивність» є інтегративною характеристикою особистості, яка виражається у здатності пристосовуватися до обставин, що змінюються. Отже, для з'ясування професійно значущих якостей правоохоронця, що зумовлюють адаптивність, нам необхідно розкрити сам феномен адаптації.

Так, у психологічному словнику А. В. Петровського та М. Г. Ярошевського адаптація визначається як пристосування будови і функції організму. При цьому самі процеси адаптації спрямовані на забезпечення динамічно врівноваженого стану будь-якої системи, що зберігається шляхом її протидії зовнішнім і внутрішнім факторам, які порушують цю рівновагу. При цьому, зазначають автори, провідну роль в успішності адаптації до екстремальних умов (до яких, як відомо, відноситься й правоохоронна діяльність), відіграють

процеси тренування, разом із функціональним, психічним і моральним станом індивіда [9].

К. К. Платонов під адаптацією розуміє пристосування особистості чи групи до зовнішніх умов, що змінюються. Залежно від ракурсу розгляду він виокремлює адаптацію фізіологічну (психофізіологічну), психологічну та соціально-психологічну (до якої належить й професійна) [10].

У свою чергу Ф. Б. Березін також наголошує, що людина – це не просто живий організм, а передусім дуже складна біосоціальна система, тому при розгляді адаптації доцільно виділити три функціональних рівня: фізіологічний, психічний і соціальний [11].

Окрім того, слід зазначити, що адаптація розглядається і як процес, і як результат. На підставі цього А. А. Реан зі співавторами [12] розглядали адаптацію не тільки як процес чи результат, але і як підставу для формування новоутворень психічних якостей, у тому числі й адаптивності.

Отже, суто психологічна адаптація загалом передбачає ефективну взаємодію організму із середовищем, а соціальна адаптація виступає процесом ефективної взаємодії з соціальним середовищем. Тому у найширшому сенсі можна стверджувати, що соціально-психологічна адаптація безпосередньо обумовлена соціалізацією, яка є таким процесом взаємодії з соціальним середовищем, в ході якої особистість опановує форми соціальної поведінки та засвоює його норми, що мають адаптаційне значення. Більш того, у найбільш загальному сенсі соціалізація є процесом, під час якого людська істота з певними біологічними задатками набуває якостей, необхідних їй для життєдіяльності в суспільстві, що також можна розглядати як ракурс адаптаційного процесу.

В контексті нашого дослідження можна продовжити цю думку, стверджуючи, що професійна адаптація працівника поліції так само безпосередньо пов'язана із феноменом професійної інтеріоризації. В свою чергу, така інтеріоризація передбачає широкий спектр професійної соціалізації поліцейського, починаючи з адаптації до самої правоохоронної діяльності, і закінчуючи адаптацією до колективних взаємин конкретного підрозділу. Звідси випливає, що ракурс соціально-психологічної адаптації відбиває взаємини поліцейського з колегами за підрозділом, коли особистість без суттєвих перешкод включається в провідну діяльність, задовольняє власні соціогенні потреби, відповідає рольовим очікуванням групи та самореалізується в професійній діяльності. Тому наступним ракурсом розгляду феномену професійної адаптації поліцейського є аналіз змісту соціально-психологічної адаптації.

Отже, за Т. Парсонсом [13], у проблемних ситуаціях соціально-психологічна адаптація може здійснюватися, знов-таки, або за допомогою конструктивних механізмів (пізнавальних процесів, цілеутворення, цілепокладання, конформної поведінки), або захисних механізмів (регресії, заперечення, формування реак-

ції, витіснення, придушення, проєкції, ідентифікації, раціоналізації, сублімації тощо) адаптації.

А. А. Налчаджян характеризував соціально-психічну адаптацію як той соціально-психологічний процес, який, за сприятливим перебігом, призводить особистість до стану адаптованості. Виходячи з цього, слід виділяти потреби і мотиви, адаптивні для певного соціального середовища, та потреби і мотиви, прагнення задоволення яких у цьому суспільному середовищі призводить до соціальної дезадаптації особистості (дезадаптивні потреби і мотиви) [14]. Відтак, розглядаючи проблему професійної адаптації працівника поліції, ми можемо впевнено провести паралель та також визначити адаптивні потреби й мотиви (які співпадають з інтересами особистості, самоактуалізованими через правоохоронну діяльність) та дезадаптивні потреби й мотиви (які суперечать інтересам служби і є проявом професійної деформації чи непридатності), а отже, відповідно до цього й сама особистість може бути соціалізованою, але дезадаптованою.

Адаптивні або дезадаптивні варіанти соціальної поведінки, пов'язаної з виконанням особистістю певної, в тому числі й професійної, ролі, залежать від сформованих установок та відносин, які співвідносяться з правоохоронними функціями службової діяльності поліцейського. Рольові ж структури професійної діяльності мають конвенціональний характер і визначаються, згідно концепції Т. Шибутані, з одного боку, – індивідуально-психологічними особливостями особистості, а з іншого, – сформованими міжособистісними рольовими відносинами [15]. Міжособистісні рольові відносини визначаються сукупними індивідуально-психологічними особистісними особливостями членів колективу, а також функціональним змістом самої правоохоронної діяльності поліції. Відповідно до цього, соціально-психологічна адаптивність визначається рівнем адекватності уявлень працівника поліції про власні права та обов'язки в системі мікросоціальних рольових очікувань (самого суб'єкта від колективу й навпаки, колективу від суб'єкта), а також макросоціальних рольових очікувань (виконання ним покладених державою правоохоронних функцій).

Варто наголосити, що професійна адаптація працівника поліції ґрунтується на провідних механізмах соціально-психологічної адаптації, яка насамперед зумовлена психологічною та психофізіологічною рівнями адаптації. При цьому соціономічний зміст діяльності поліції визначає важливе місце саме ефективності адаптації до соціальної взаємодії у тому професійному середовищі, в якому безпосередньо реалізується правоохоронна діяльність. Тому для успішної психічної адаптації до умов соціономічної діяльності необхідною є підтримка з боку професійної групи, можливість безперешкодної комунікації та здатність налагоджувати якісні міжособистісні стосунки у внутрішньому (з колегами) та зовнішньому (з об'єктами професійної взаємодії) контурі. Тим паче, що від ефективності мікросоціальної взаємодії такого

складного та психологічно насиченого типу соціономічних професій, до яких відноситься й правоохоронна діяльність, істотною мірою залежать відчуття приналежності до професійної групи, засвоєння професійних ролей і відповідальності за результати діяльності.

Таким чином, професійна адаптація поліцейського тісно пов'язана з усіма вище згадуваними рівнями психічної адаптації, вимагаючи для цього:

- підтримання психічного гомеостазу та цілеспрямованої поведінки (психічний рівень адаптації);
- адекватної взаємодії з іншими учасниками діяльності (соціально-психологічний рівень адаптації);
- оптимального балансу між психічними і фізіологічними адаптаційними процесами (психофізіологічний рівень адаптації).

Слід також зазначити, що професійна адаптація працівника поліції так само визначається стресовим характером правоохоронної діяльності. Стресові ситуації обумовлені екстремальним та напруженим характером самої правоохоронної діяльності, і, зокрема, пов'язані з динамічністю розгортання подій, необхідністю швидкого прийняття рішень, особливо у випадках підвищеної відповідальності за правові наслідки прийнятого рішення, режимом і характером діяльності, що у сукупності відбуваються на тлі активного протиборства криміногенного середовища. Наслідки професійного стресу можуть бути досить різномірними, як зазначали П.Е. Карлан та Л.С. Норед, коли досліджували цю проблему серед поліцейських [16]: починаючи від порушень когнітивної сфери, які досить широко представлені у відповідних дослідженнях Л. Корвелла з колегами [17], і закінчуючи порушенням законності на тлі професійної деформації, які досліджував Е. Завала [18], та суїцидом серед поліцейських на фоні постстресової дезадаптації, представлених у роботах М. Чає й Д. Бойла [19].

Звісно, що розглядати професійну адаптацію працівника поліції слід у сукупності усіх попередніх рівнів загалом, й соціально-психологічного рівня зокрема, адже, як зазначали В.А. Сластенін та В.П. Каширін, професійна адаптація є процесом входження людини у професію та гармонізації її взаємодій з професійним середовищем [20].

За аналогією з вищевикладеними ракурсами адаптації загалом, М.А. Дмитрієва так само виділяє основні аспекти й професійної адаптації:

- а) психофізіологічний аспект – адаптація індивіда до фізичних умов професійного середовища;
- б) професійний аспект – адаптація суб'єкта діяльності до професійних завдань, виконуваних операцій, професійної інформації тощо;
- в) соціально-психологічний аспект – адаптація особистості до соціальних компонентів професійного середовища [21].

І.Д. Дмитрієв розглядав зміст професійно-психологічної адаптації як певний розгорнутий у часі

процес становлення і збереження динамічної рівноваги у системі «людина – професійне середовище», під час якого відбувається узгодження цілей та результатів професійної діяльності, на основі чого формується така якість, як професійна адаптивність [22].

Отже, професійно значущі якості працівника поліції у знятому вигляді мають відбивати психофізіологічні, психологічні, соціально-психологічні та професійні якості його адаптивності. При цьому сам процес адаптації здійснює безпосередній вплив на зазначені якості поліцейського, сприяючи розвитку особистісних властивостей молодого фахівця, завдяки чому він легше та швидше занурюється у правоохоронну діяльність.

Узагальнюючи викладене стосовно професійної адаптації працівника поліції, варто погодитись з Т.В. Кудрявцевим, який зазначав, що при розгляді професійної адаптації слід виокремлювати такі взаємопов'язані аспекти професійної адаптації:

а) як процесу пристосування фахівця до динамічних умов професійного середовища, який характеризується своїми просторово-часовими механізмами;

б) як результату цього процесу, який характеризується ступенем підсумкової адаптованості людини;

в) як джерела новоутворень, що характеризується комплексом сформованих професійно значущих індивідуально-психологічних якостей фахівця [23].

Що ж до оцінки психічної адаптації до умов певної професійної діяльності, то Ф.Б. Березін слушно пропонує такі критерії:

1) успішність діяльності (виконання трудових завдань, зростання кваліфікації, ефективна взаємодія з членами групи та іншими особами);

2) здатність уникати ситуацій, що створюють загрозу для трудового процесу, і ефективно усувати виниклу загрозу (запобігання травм, аварій, надзвичайних подій);

3) виконання діяльності без значущих порушень фізичного та психічного здоров'я [11].

Проте, на наше переконання, наведені критерії оцінки професійної адаптації слід доповнити ще й таким показником, як прийняття людиною своєї професійної ролі, адже ефективність професійної адаптації визначається тим, наскільки адекватно людина ідентифікує себе зі своєю професією. Така самоідентифікація є показником задоволеності людини можливістю самореалізуватися у діяльності, а відтак й ефективності вищого рівня її професійної адаптації.

Саме тому важливого значення набуває психологічне супроводження проходження служби разом з підготовкою працівників поліції шляхом формування професійно значущих знань, умінь, навичок та особистісних якостей, які сприятимуть їхній професійній адаптації. Однак, для цього необхідним є визначення психологічних механізмів, які виступають передумовами ефективною професійною адаптацією поліцейського.

Загалом, як зазначалося нами у попередніх дослідженнях [24], в структурі особистості працівника

поліції слід урахувати такі провідні ракурси, як значення індивідуально-психологічних професійно-значущих якостей особистості, що визначають ефективність адаптації до професії в ході інтеріоризації нею відповідних відносин, притаманних правоохоронній діяльності, а також зворотній вплив умов цієї діяльності на подальші позитивні або негативні трансформації особистості поліцейського. Адже занурення працівника поліції в інтенсивну правоохоронну діяльність об'єктивно призводить до індивідуально-психологічних змін. Зважаючи ж на рівень власної професійної адаптивності, працівник поліції постає перед необхідністю вибору: чи залишатися в умовах даної діяльності, змінюючи себе; чи перетворювати ситуацію у відповідності до своїх бажань; чи взагалі варто спробувати вийти з неї.

Підводячи проміжний підсумок, можна дійти висновку, що динамічний підхід розгляду особистості поліцейського має на меті вивчення якісних змін в її структурі, форм і тенденцій розвитку, причин її трансформації в умовах специфіки правоохоронної діяльності, через призму особистісних характеристик, які й виступають потенціалом її професійної адаптивності. Відтак, для дослідження механізмів професійно-психологічної адаптації поліцейського слід враховувати такі ракурси:

а) роль психологічних якостей особистості працівника поліції, що визначають її адаптацію до професії в ході інтеріоризації нею відповідних відносин притаманних правоохоронній діяльності;

б) вплив умов цієї діяльності на подальші трансформації особистості поліцейського.

Методи дослідження

Щоб зрозуміти сутність адаптивності працівника поліції до специфічних умов правоохоронної діяльності, увага має зосереджуватися на вивченні ієрархічної організації структурних компонентів особистості; динамічних процесів та співвідношень її елементів; механізмів змін її організації; особливостей цільової поведінки та саморегуляції. Адже саме ці ракурси забезпечують всі форми адаптивності особистості, а відтак, й неповторність рушійних сил індивідуальних трансформацій особистості в процесі професійного становлення та розвитку. Тому й аналіз особистості працівника поліції має містити вивчення взаємозв'язку її індивідуально-психологічних якостей з усіма рівнями адаптивності, починаючи з психофізіологічного і закінчуючи соціально-професійним.

Отже, для дослідження індивідуально-психологічних механізмів адаптивності працівника поліції як особистісної характеристики, що визначає успішність самої професійно-психологічної адаптації, був підібраний діагностичний інструментарій та складена батарея методик, зокрема:

– для діагностики соціальної адаптивності використовувалася методика «Адаптивність» (МЛЮ-АМ) А.Г. Маклакова – С.В. Чермяніна;

– для виявлення індивідуально-психологічних особливостей застосовувався поліфакторний особистісний опитувальник Р. Кеттелла (16-PF форма С);

– тест-опитувальник Г. Айзенка (ЕРІ) використовувався для визначення екстра-, інтроверсії та нейротизму;

– для визначення схильності до невротичних розладів та інших форм дезадаптації застосовувався опитувальник А. Кокошкаррової;

– для діагностики особливостей вияву агресії було використано методика А. Басса – А. Дарки;

– для визначення нервово-психічної стійкості – методика «Прогноз»;

– для вивчення системи ставлень до себе було застосовувано методика дослідження самовідношень (МДС) С.Р. Панталеєва.

У дослідженні взяли участь 318 працівників Національної поліції України зі стажем служби понад три роки, які проходили підвищення кваліфікації на базі Національної академії внутрішніх справ у період 2016-2017 років. Середній вік складав 24,5 років. Слід зазначити, що, зважаючи на необхідність складання вибірки із працівників поліції, які мають досвід служби у правоохоронних органах України, і враховуючи той факт, що Національна поліція України була створена у листопаді 2015 року, до вибірки відбиралися ті працівники, які розпочинали службу ще у міліції України, але, за результатами позитивного рішення атестації були прийняті до лав Національної поліції України. У вибірці рівною мірою представлені усі регіони України, адже вони проходили підвищення кваліфікації на базі провідного відомчого навчального закладу, яким є Національна академія внутрішніх справ.

Результати дослідження

Для виявлення індивідуально-психологічних особистісних якостей, які пов'язані з успішністю професійно-психологічної адаптації працівника поліції до умов правоохоронної діяльності, нами проведений математико-статистичний аналіз кореляційних взаємозв'язків показника адаптивності за методикою МЛО-АМ «Адаптивність» із показниками інших методик. Перше, з чого слід розпочати аналіз, це з визначення рівня прояву показника адаптивності за усередненим профілем особистості поліцейського, який дорівнює 48,2 балів, що вказує на високу адаптивність (нагадаємо, що за даною методикою зростання показника адаптації визначається зниженням його балового значення).

Рівень професійної адаптивності поліцейського безпосередньо пов'язаний з нервово-психічною стійкістю, що зумовлено наявністю вагомих кореляційних зв'язків із показником методики «Прогноз» (0,8267) та проявом нейротизму за методикою Г. Айзенка (0,4084). З цього можна зробити висновок, що для такої психологічно напруженої професії, якою є правоохоронна діяльність, підґрунтям адаптивності має бути стійка нервова система. Адже саме вона визначає стійкість у стресогенних умовах професійної дія-

льності, сприяє розвитку емоційно-вольового самоконтролю та стабільності поведінки у психологічно напружених обставинах. Виходячи ж з того, що за своєю сутністю правоохоронна діяльність характеризується екстремальністю, то зазначені індивідуально-психологічні особливості нервово-психічної стійкості стають безумовною передумовою формування професійної адаптивності поліцейського, що, як зазначав Г. Паттерсон, необхідно враховувати у процесі його психологічного супроводу [25].

Це підтверджується й вагомими кореляційними зв'язками професійної адаптивності з показниками таких негативних психічних станів, як неврастенія (0,4398) та вегетативні розлади (0,4121) за методикою А. Кокошкаррової. Можна зрозуміти, що професійна адаптованість, будучи безпосередньо пов'язаною в особистості працівника поліції з рівнем нервово-психічної стійкості, визначає його здатність протистояти астенічним проявам, а також порушенням психосоматичної регуляції. Це разом визначає не лише важливу роль адаптивності в структурі професійної стійкості поліцейського, але й визначає його психологічний імунітет до психотравмуючих умов правоохоронної діяльності.

Ці результати повною мірою підтверджуються й відповідним профілем особистості за поліфакторною методикою Р. Кеттелла. Адже, за результатами проведеного математико-статистичного аналізу зв'язків професійної адаптивності із показниками шкал за цією методикою нами були виявлені вагомі кореляції за десятьма факторами, які ми проаналізуємо, починаючи з найбільш вагомих.

Так, найбільш значущою є пряма кореляція з показником фактору О (0,3687), яка вказує на формування впевненості у собі. Отже, професійна адаптованість сприяє формуванню самовпевненості, спокою, енергійності та рішучості на основі досвіду. Поліцейському легше зберігати холоднокровність навіть у напружених та динамічних умовах діяльності. Адаптація на основі набутого досвіду дозволяє впевненіше та швидше приймати відповідальні рішення й втілювати їх, що відбивається на загальній успішності діяльності поліцейського та його професійному зростанні.

Наступна вагова кореляція була виявлена з показником фактору С (-0,3659), зворотній характер якої визначає зростання емоційної стійкості по мірі розвитку професійної адаптивності. Нами вже наголошувалося на зв'язку адаптивності із нервово-психічною стійкістю, елементом якої є саме емоційна стійкість, яка зумовлена поєднанням нервово-психічної стабільності та розвиненим вольовим потенціалом, що полегшує збереження контролю над емоційними проявами в афективно насичених умовах діяльності. Це кореспондує із вагомою кореляцією між адаптивністю та показником дратівливості як форми агресивного реагування за методикою А. Басса – А. Дарки (0,2597), яка вказує на зниження такої непродуктивної поведін-

нкової реакції саме завдяки емоційно-вольовій стійкості.

Далі слід зупинитися на вагомому зв'язку професійної адаптивності з фактором L (0,2758), який, маючи прямий характер, вказує на розвиток довіри. Ця риса визначає здатність до відвертого спілкування, позбавленого стереотипів. Вона дозволяє легше долати ускладнення міжособової взаємодії завдяки проявам порозуміння та толерантності. Легка адаптивність до різних категорій об'єктів професійної взаємодії полегшує рольову поведінку та дозволяє швидше будувати довірчі стосунки з урахуванням індивідуальних особливостей кожного конкретного об'єкта залежно від обставин контактної взаємодії.

Такий результат підкріплюється й відповідною вагомою кореляцією із показником підозрливості за методикою А. Басса – А. Дарки (0,3097), прямий характер якої вказує на тенденцію до її зменшення по мірі розвитку професійної адаптивності працівника поліції. Здатність до демонстрації довіри є показником досвідченості поліцейського, а відтак й його адаптивності до поліваріантних умов професійної взаємодії. Слід також урахувувати, що адаптивність характеризується не лише стресостійкістю, але й здатністю пристосовувати власні індивідуально-психологічні комунікативні здібності до різних умов професійної комунікації.

Тепер варто зосередити увагу на вагомому зв'язку професійної адаптивності з фактором Н (-0,2617). Маючи зворотній зв'язок, адаптивність визначає розвиток сміливості поліцейського та його психологічної готовності до виправданого ризику. Це також є невід'ємною професійно значущою якістю, яка зумовлює ефективність поведінки у небезпечних умовах правоохоронної діяльності. Ця риса базується на відповідному рівні нервово-психічної стійкості, високому рівні емоційно-вольової стабільності, професійному досвіду та професійно зорієнтованій спрямованості. З цього можна дійти висновку, що вона також є інтегративною якістю, яка зумовлена відповідним поєднанням значущих проявів провідних підструктур особистості поліцейського. При цьому сміливість, з одного боку, на основі досвіду зумовлена адаптованістю до екстремальних умов правоохоронної діяльності, а з іншого, – сприяє прискоренню подальшої професійної адаптації поліцейського.

Вагомим кореляційним зв'язком професійної адаптивності відзначається й фактор Q2 (0,2248), позитивний характер якого визначає розвиток певної конформності поліцейського до референтного оточення. Безумовно, що зорієнтованість на норми та устої колективу, до якого належить поліцейський, також вказує на його адаптацію до професійного оточення з системою відповідних відносин, які регламентують порядок професійної взаємодії. Така соціальна адаптивність визначає референтність колективу для співробітника, з яким у нього відбувається самоідентифікація.

Фактор М є наступним показником, який має вагому кореляцію з рівнем професійної адаптивності (0,1922). Отже, можна стверджувати, що адаптивність до повсякденних умов службової діяльності зумовлює тенденцію розвитку практичності поглядів, що захищає поліцейського від втрати зв'язку з реальністю. Це дозволяє йому швидко вирішувати проблеми на основі усталеного досвіду. Також прагматизм зумовлює зорієнтованість поліцейського на звичні загальноприйняті норми, що надає реалістичності та об'єктивності його поглядам та судженням. При цьому це сприяє сумлінному виконанню професійних завдань, незважаючи на буденну рутину. Іншими словами, це вказує на адаптацію поліцейського до повсякденних навантажень, які систематично повторюються та супроводжують правоохоронну діяльність.

Слід наголосити, що ця якість кореспондує з фактором Q1, який також має вагому пряму кореляцію з адаптивністю (0,1602) та визначає усталеність цінностей, стійкість внутрішньої системи установок та переконань поліцейського, тобто виступає іншим ракурсом прагматичності як прояву сформованої системи поглядів та досвіду, що в свою чергу є показником адаптаційних реакцій, що формують сукупність найбільш доцільних та виправданих стереотипів.

Разом із тим, наступний показник, який має вагомий зв'язок із професійною адаптивністю, є фактор F (-0,1863), зворотній характер кореляції з яким вказує на певну тенденцію до експресивності, що доповнює раніше визначену характеристику готовності до демонстрації довіри. Експресивність проявляється у здатності до контрольованої демонстрації емоційного забарвлення процесу спілкування, що є безумовною ознакою професійної рольової поведінки. Також експресивність надає динамічності спілкуванню, що полегшує встановлення психологічного контакту з різними категоріями об'єктів професійної взаємодії поліцейського. Таке свідоме емоційне забарвлення комунікації розширює коло соціальних контактів, що сприяє прискоренню набуття нового професійного досвіду, а також прискорює адаптацію до різних аспектів комунікативної діяльності. При цьому ця особливість експресивності знаходиться у межах норми, що підтверджується й вагомою кореляцією адаптивності з показником істерії за методикою А. Кокошкаррової (0,3903). Пряма вага кореляція демонструє тенденцію до неохочності поліцейського щодо виникнення істеричного невроту або істеричної акцентуації по мірі розвитку професійної адаптивності. Отже, експресивність є усвідомленою формою цілеспрямованої поведінки, а не неконтрольованою екзальтованістю істероїдних проявів.

Аналогічно й фактор А, маючи вагому зворотню кореляцію з показником професійної адаптивності (-0,1732), підтверджує таку професійно значущу індивідуально-психологічну рису, як комунікабельність. Ураховуючи соціономічний характер правоохоронної діяльності, можна стверджувати, що розвинені кому-

нікативні якості вказують на професійну адаптованість до цієї діяльності та психологічну готовність до поліваріантної комунікативної взаємодії, яка постійно супроводжує службову діяльність. Доречно зазначити, що це також підтверджується відповідною вагомою зворотною кореляцією з показником екстраверсії за методикою Г. Айзенка (-0,1834), яка вказує на наявний комунікативний потенціал на тлі високої загальної зовнішньої активності. Відтак, екстравертованість може виступати сприятливим підґрунтям розвитку професійної комунікабельності по мірі адаптації до специфіки діяльності та набуття практичного досвіду.

І останній фактор, який продемонстрував вагомі кореляційні зв'язки з професійною адаптивністю поліцейського, є показник шкали N (0,1198). Прямий характер зв'язку вказує на той факт, що по мірі розвитку професійної адаптивності поліцейський починає демонструвати більшу прямолінійність поведінки, уникаючи недоцільної конформності. Це зовсім не означає нездатність до гнучкого маневрування, що особливо важливо при рольовій взаємодії з різними об'єктами професійної діяльності поліцейського. Навпаки, по мірі набуття досвіду успішної діяльності у різних ситуаціях поліваріантної комунікативної взаємодії поліцейському стає легше досягати мети найкоротшим шляхом. Хоча, звісно, саме специфіка професійної взаємодії все ж таки визначає потребу у гнучкому маневруванні власними поведінковими проявами при реалізації рольової поведінки з урахуванням об'єкта та самих обставин взаємодії.

Що ж стосується системи внутрішніх ставлень до себе, які проявляються у зв'язку професійної адаптивності із системою самооцінок поліцейського за методикою МДС, то ми маємо досить сприятливий прогноз. Більшість показників індивідуально-психологічних проявів самооцінки визначаються саме адаптивністю, що проявляється й вагомими кореляційними зв'язками.

Так, зокрема, першочергового значення набуває прояв самовпевненості (-0,4806), який, маючи зворотний характер, вказує на тенденцію до зростання по мірі розвитку професійної адаптованості. Отже, зв'язок упевненості у собі безпосередньо пов'язаний з набуттям професійного досвіду, а відтак, й формування адаптивності до правоохоронної діяльності. Тобто, по мірі адаптації поліцейського до професії він починає впевненіше почуватися, позбавляючись зайвих коливань та тривожності. Завдяки цьому знижується внутрішня напруга, яка призводить до негативних психічних станів на фоні тривоги чи астенизації. Це підтверджується прямою вагомою кореляцією адаптивності із показником психастенії за методикою А. Кокошкаррової (0,5045), що вказує на зниження в структурі особистості проявів рис тривожності та невпевненості. Отже, можна зрозуміти, що зростання показника самовпевненості є важливим проявом професійної адаптації поліцейського до складних та пси-

хологічно напружених умов правоохоронної діяльності.

Відповідно до зростання усвідомлення впевненості у власних силах та можливостях у поліцейського виникає потреба демонстрації відповідного зовнішнього самовідношення, що також підкріплюється вагомою кореляцією з рівнем адаптивності (-0,3639). Впевненість на тлі адаптації полегшує його соціальну поведінку, що дозволяє позиціонувати власний потенціал оточуючим. Вільне маніпулювання власним образом в очах об'єктів взаємодії не лише полегшує свідоме управління власною полірольовою професійною поведінкою при контактній взаємодії з різними категоріями об'єктів, але й виступає в ролі інструменту впливу за допомогою впевненої демонстрації поліцейським свого іміджу представника правоохоронних органів.

Це доповнюється й вагомою кореляцією професійної адаптивності з показником самокерівництва (-0,3086). Зворотній характер зв'язку вказує, що по мірі набуття досвіду та адаптації до діяльності у поліцейського зростає рівень самоконтролю за проявами власної поведінки. Збільшується здатність до цілеспрямованого керівництва всіх сфер активності, починаючи від контролю власних вчинків і закінчуючи управлінням процесом цілепокладання. Така інтернальність вказує на її значущість у структурі особистості працівника поліції.

При цьому, по мірі формування досвідченості та відповідної впевненості у собі, по мірі зростання професійної адаптованості відбувається збільшення усвідомлення власної цінності (-0,1645) й відповідного формування самоприв'язаності (-0,2912). Поліцейський починає адекватніше оцінювати свої можливості та усвідомлювати себе у якості професіонала. В нього зменшуються внутрішні негативні переживання й сумніви через занижену самооцінку чи невпевненість, що полегшує його самоідентифікацію в межах правоохоронної діяльності. Доречно проілюструвати це також зв'язком професійної адаптивності із проявами депресивності за методикою А. Кокошкаррової (0,3872). Вагома пряма кореляція вказує на те, що по мірі прийняття себе, усвідомлення поліцейським власної цінності відбувається гармонізація його особистості, яка виступає захисним механізмом щодо проявів невротичної депресії.

Разом із тим, спостерігається зниження прояву конфліктності, що визначається відповідною вагомою кореляцією з показником адаптивності (0,6092). З цього можна зробити висновок, що по мірі гармонізації індивідуальної самооцінки в процесі адаптації поліцейського до умов професійної діяльності відбувається поступова нейтралізація його конфліктних особистісних проявів. Це є важливим показником розвитку адаптованості до суперечливих та конфліктогенних умов правоохоронної діяльності, які є притаманними всім соціономічним професіям. Також це підтверджується зниженнями таких конфліктогенних

внутрішніх установок, як схильність до образливості (0,3636) та негативізму (0,1554) за методикою А. Басса – А. Дарки. Вагомі кореляційні зв'язки цих показників із рівнем професійної адаптивності вказують, що в працівника поліції поступово знижується тенденція до прояву цих форм агресивної конфліктної поведінки.

Така сама динаміка зниження спостерігається й за показником схильності до самозвинувачення, яка має вагому пряму кореляцію з показником адаптивності (0,3770). З цього випливає, що по мірі набуття досвідченості та відповідної адаптації до діяльності у поліцейського зменшуються внутрішні деструктивні переживання, пов'язані із відчуттям власної нездатності, неспроможності чи непрофесійності. Він починає уникати безпідставного самозвинувачення, яке могло виступати непродуктивною формою виправдання власних помилок чи неготовності до професійних дій та вчинків. Подібна непродуктивна імунітивність на тлі неготовності розв'язання проблемних ситуацій є формою ескапізму як втечі через самозвинувачення від необхідності вирішення складних завдань. Окрім того, позбавлення від ескапізму у формі психотравмуючих самозвинувачень підтверджується й кореляцією з показником почуття провини за методикою А. Басса – А. Дарки (0,2419). Прямий характер вагшого зв'язку вказує на тенденцію до поступового зниження такого прояву внутрішньої агресивності, як почуття провини та самозвинувачення по мірі професійної адаптації працівника до складних умов оперативно-службової діяльності.

Тому доречно зазначити, що й інші форми ескапізму у психотравмуючі переживання та невротичні стани знижуються по мірі розвитку професійної адаптованості правоохоронця. Так, наприклад, вагомі кореляції адаптивності із показниками іпохондрії (0,2164) та деперсоналізації (0,1839) за методикою А. Кокошкарвої вказують на зменшення схильності до виникнення у поліцейського захисних реакцій за типом «втеча у хворобу» чи афективної відчуженості від реальності. Отже, зниження таких деструктивних станів, як конфліктність, самозвинувачення та інші форми негативних психічних станів, що несприятливим чином впливають на самооцінку та професійну самоідентифікацію поліцейського, безпосередньо пов'язане із професійною адаптованістю до умов професійної діяльності.

Висновки

Підводячи підсумок проведеного дослідження, можна дійти висновку, що на індивідуально-

психологічному рівні професійно-психологічна адаптивність поліцейського до специфічних умов правоохоронної діяльності визначається: нервово-психічною та емоційною стійкістю; впевненістю у собі; зниженням дратівливості та надмірної підозрілості; контрольованим проявом довіри у взаємодії з об'єктами взаємодії; готовністю до виправданого професійного ризику; конформністю до референтного колективу правоохоронного підрозділу; практичністю поглядів; певним консерватизмом; контрольованою експресивністю; екстравертованістю; прямолінійністю; зниженням конфліктності, образливості та негативізму. Із зазначених особливостей ролі адаптивності в процесі формування самооцінки можна зробити висновок, що професійна адаптивність залежить від внутрішньоособистісної гармонізації системи ставлень працівника поліції до себе. З іншого ж боку, по мірі набуття професійного досвіду та формування адаптивності відбувається й зворотній вплив, коли особистість набуває впевненості в сфері власної професійної діяльності і внаслідок цього гармонізується система індивідуальних самооцінок.

Отже, динамічний підхід розгляду особистості поліцейського має на меті вивчення якісних змін у її структурі, форм і тенденцій розвитку, причин її трансформації в умовах специфіки самої діяльності, через призму особистісних характеристик і якостей, які й виступають потенціалом її професійно-психологічної адаптивності чи дезадаптивності. Відтак, досліджуючи в структурі особистості працівника поліції відповідну сукупність професійно-значущих рис, можна прогнозувати динаміку його професійної адаптації, результатом чого стає виникнення нової інтегративної якості – професійно-психологічної адаптивності.

Можна стверджувати, що звернення уваги на рівень розвитку виявлених нами у ході емпіричного дослідження якостей дозволить якісніше здійснювати професійно-психологічний відбір кандидатів на службу до лав Національної поліції. Також у процесі подальшого психологічного супроводження проходження служби слід відстежувати можливі зміни цих якостей, й тим самим завчасно попереджати порушення професійно-психологічної адаптивності поліцейського унаслідок професійного вигорання та деформації. У своїй сукупності такі заходи сприятимуть якісному комплектуванню поліції, збереженню кадрового потенціалу та розвитку професіоналізму особового складу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Gerber G. L. Police personality: Theoretical issues and research. / G. L. Gerber, & K. C. Ward // Handbook of police psychology (pp. 421– 436). In J. Kitaef (Ed.). New York, NY: Routledge, 2011.
2. Ryan J. J. (2008). Temperament and character differences in police academy recruits: a pilot study /

J. J. Ryan, J. M. Bartels, & D. S. Kreiner // Individual Differences Research, 6, 203-210.

3. Gupton H. M. (2011). Support and sustain: Psychological intervention for law enforcement personnel / H. M. Gupton, E. Axelrod, L. Cornell, S. F. Curran,

C. J. Hood, J. Kelly, & J. Moss // *The Police Chief*, 78, 92-97.

4. Anshel M. H. An exploratory study on the effect of an approach-avoidance coping program on perceived stress and physical energy among police officers / M. H. Anshel, & T. M. Brinthaupt // *Psychology*. – 2014. – №5. – С. 676-687.

5. Levenson R. L. The Badge of Life Psychological Survival for Police Officers Program / R. L. Levenson, A. F. O'Hara, & R. Clark // *International Journal of Emergency Mental Health*. – 2010. – №12. – С. 95-101.

6. Gershon R. M. (2009). Mental, physical, and behavioral outcomes associated with perceived work stress in police officers / R. M. Gershon, B. Barocas, A. N. Canton, Li X., & D. Vlahov // *Criminal Justice and Behavior*, 36, 275–289. – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1177/0093854808330015>.

7. Violanti J. M. Life expectancy in police officers: A comparison with the U.S. general population / J. M. Violanti, D. Fededulegn, T. A. Hartley, M. Andrew, J. K. Gu, & C. M. Burchfiel // *International Journal of Emergency Mental Health and Human Resilience*. – 2013. – №15. – С. 217-228.

8. Hartmann H. Ego psychology and the problem of adaptation / H. Hartmann. – New York: International University Press, 1958.

9. Психологический словарь // [под ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского]. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.

10. Платонов К. К. Структура и развитие личности: учеб. пособие / К. К. Платонов. – М.: Наука, 1986. – 252 с.

11. Березин Б.Ф. Психическая и психофизическая адаптация человека / Б.Ф. Березин. – Л.: Наука, 1988. – 295 с.

12. Реан А.А. Психология адаптации личности. Анализ. Теория. Практика / А.А. Реан, А.Р. Кудашев, А.А. Баранов. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2006. – 479 с.

13. Парсонс Т. О структуре социального действия / Т. Парсонс. – М.: Академический Проект, 2000. – 880 с.

14. Налчаджян А. А. Социально-психологическая адаптация личности / А.А. Налчаджян. – Ереван: Изд-во АН АрмССР, 1988. – 262 с.

15. Шибутани, Т. Социальная психология / Т. Шибутани. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. – 544 с.

16. Carlan P. E. An examination of officer stress: Should police departments implement mandatory counsel-

ing? / P. E. Carlan, & L. S. Nored // *Journal of Police and Criminal Psychology*. – 2008. – №23. – С. 8-15. – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1007/s11896-008-9015-x>.

17. Colwell L. H. Police Officers' cognitive appraisals for traumatic events: Implications for treatment and training / L. H. Colwell, P. M. Lyons, A. J. Bruce, R. L. Garner, & Miller R. S. // *Applied Psychology in Criminal Justice*. – 2011. – 7, 106-132.

18. Zavala E. Examining the offender victim overlap among police officers: The role of social learning and job-related stress / E. Zavala // *Violence and Victims*. – 2013. – №28. – 731-748. – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1891/0886-6708.VV-D-12-00066>.

19. Chae M. H. Police suicide: Prevalence, risk, and protective factors / M. H. Chae, & D. J. Boyle // *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*. – 2013. – №36. – С. 91-118. – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1108/13639511311302498>.

20. Слостенин В. А. Психология и педагогика: учебное пособие для студентов, обучающихся по непедагогическим специальностям / В. А. Слостенин, В. П. Каширин. – М.: Издательский центр Академия, 2001. – 480 с.

21. Дмитриева М.А. Психологические факторы профессиональной адаптации / М. А. Дмитриева // Психологическое обеспечение профессиональной деятельности / [под ред. Г.С. Никифорова]. – СПб.: Изд-во СПб университета, 1991. – С. 43-60.

22. Дмитриев И.Д. Профессиональная адаптация: учеб. пособие / И.Д. Дмитриев. – М.: Просвещение, 1990. – 79 с.

23. Кудрявцев Т.В. Психология профессионального обучения и воспитания: учеб. пособие / Т.В. Кудрявцев / [под ред. Ю.Ф. Гущина]. – М.: Моск. энерг. ин-т, 1985. – 108 с.

24. Александров Д.О. Психологічна характеристика основних рівнів адаптації працівника органів внутрішніх справ до умов професійної діяльності / Д.О. Александров // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: збірник наукових праць Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 4 (21). – С. 114-121.

25. Patterson G. T. Stress management interventions for police officers and recruits: a meta-analysis / G. T. Patterson, I. W. Chung, & P. W. Swan // *Journal of Experimental Criminology*. – 2014. – №10. – С. 487-513. – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1007/s11292-014-9214-7>.

recruits: A pilot study. *Individual Differences Research*, 6, 203-210.

3. Gupton, H. M., Axelrod, E., Cornell, L., Curran, S. F., Hood, C. J., Kelly, J., & Moss, J. (2011). Support and sustain: Psychological intervention for law enforcement personnel. *The Police Chief*, 78, 92-97.

REFERENCES

1. Gerber, G. L., & Ward, K. C. (2011). Police personality: Theoretical issues and research. In J. Kite (Ed.). *Handbook of police psychology* (pp. 421– 436). New York, NY: Routledge.

2. Ryan, J. J., Bartels, J. M., & Kreiner, D. S. (2008). Temperament and character differences in police academy

4. Anshel, M. H., & Brinthaupt, T. M. (2014). An exploratory study on the effect of an approach-avoidance coping program on perceived stress and physical energy among police officers. *Psychology*, 5, 676-687.
5. Levenson, R. L., Jr., O'Hara, A. F., & Clark, R., Sr. (2010). The Badge of Life Psychological Survival for Police Officers Program. *International Journal of Emergency Mental Health*, 12, 95-101.
6. Gershon, R. R. M., Barocas, B., Canton, A. N., Li, X., & Vlahov, D. (2009). Mental, physical, and behavioral outcomes associated with perceived work stress in police officers. *Criminal Justice and Behavior*, 36, 275-289. Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.1177/0093854808330015>
7. Violanti, J. M., Fekedulegn, D., Hartley, T. A., Andrew, M. E., Gu, J. K., & Burchfiel, C. M. (2013). Life expectancy in police officers: A comparison with the U.S. general population. *International Journal of Emergency Mental Health and Human Resilience*, 15, 217-228.
8. Hartmann, H. (1958). *Ego psychology and the problem of adaptation*. New York: International University Press.
9. *Psykholohycheskyi slovar [Psychological dictionary]* (1990). A.V. Petrovskoho, M.H. Yaroshevskiy (Ed.). 2nd ed. rev. Moscow: Polytyzdat [in Russian].
10. Platonov, K.K. (1986). *Struktura i razvitie lichnosti [Structure and development of personality]*. Moscow: Nauka [in Russian].
11. Berezyn, B.F. (1988). *Psikhicheskaya i psikhofizicheskaya adaptatsiya cheloveka [Mental and psychophysical adaptation of man]*. Leningrad: Nauka [in Russian].
12. Rean, A.A. Kudashev, A.R., Baranov, A.A. (2006). *Psikhologiya adaptatsyy lichnosti. Analiz. Teoriya. Praktika [Psychology of personality adaptation. Analysis. Theory. Practice]*. St. Petersburg: PrAIM-EVROZNAK [in Russian].
13. Parsons, T. (2008). *O strukture sotsyalnoho deistviya [The structure of social action]*. Moscow: Akademicheskyy Proekt [in Russian].
14. Nalchadzhian, A. A. (1988). *Sotsyalno-psykholohycheskaia adaptatsiya lichnosti [Socio-psychological adaptation of the personality]*. Yerevan: Academy of Sciences of the Armenian SSR [in Russian].
15. Shybutany, T. (2002). *Sotsyalnaia psykholohiya [Social Psychology]*. Rostov-na-Donu: Fenyks [in Russian].
16. Carlan, P. E., & Nored, L. S. (2008). An examination of officer stress: Should police departments implement mandatory counseling? *Journal of Police and Criminal Psychology*, 23, 8-15. Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.1007/s11896-008-9015-x>
17. Colwell, L. H., Lyons, P. M., Bruce, A. J., Garner, R. L., & Miller, R. S. (2011). Police Officers' cognitive appraisals for traumatic events: Implications for treatment and training. *Applied Psychology in Criminal Justice*, 7, 106-132.
18. Zavala, E. (2013). Examining the offendervictim overlap among police officers: The role of social learning and job-related stress. *Violence and Victims*, 28, 731-748. Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.1891/0886-6708.VV-D-12-00066>.
19. Chae, M. H., & Boyle, D. J. (2013). Police suicide: Prevalence, risk, and protective factors. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 36, 91-118. Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.1108/13639511311302498>.
20. Slastenyn, V.A., Kashyryn, V.P. (2001). *Psykholohiya y pedahohyka: uchebnoe posobyie dlia studentov, obuchaiushchysia po nepedahohycheskym spetsyalnostiam [Psychology and pedagogy: a textbook for students studying in non-pedagogical specialties]*. Moscow: Yzdatelskiy tsentr Akademyia [in Russian].
21. Dmytryeva, M.A. (1991). *Psykholohycheskye faktory professionalnoi adaptatsyy [Psychological factors of professional adaptation]*. *Psykholohycheskoe obespechenye professionalnoi deiatelnosti – Psychological provision of professional activity*. St. Petersburg: Publishing house of St. Petersburg University, 43-60 [in Russian].
22. Dmytryev, Y.D. (1990). *Professionalnaia adaptatsiya [Professional adaptation]*. Moscow: Prosveshchenye [in Russian].
23. Kudriavtsev, T.V. (1985). *Psykholohiya professionalnoho obucheniya y vospytaniya [Psychology of professional training and education]*. Moscow: Moscow Power Engineering University [in Russian].
24. Aleksandrov, D.O. (2013). *Psykholohichna kharakterystyka osnovnykh rivniv adaptatsii pratsivnyka orhaniv vnutrishnikh sprav do umov profesiinoi diialnosti [Psychological characteristic of the basic levels of adaptation of the officer of the internal affairs bodies to the conditions of professional activity]*. *Aktualni problemy sotsiologii, psykholohii, pedahohiky. Zbirnyk naukovykh prats Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – Relevant problems of sociology, psychology, pedagogy. Scientific bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv*, 4 (21), 114-121 [in Ukrainian].
25. Patterson, G. T., Chung, I. W., & Swan, P. W. (2014). Stress management interventions for police officers and recruits: A meta-analysis. *Journal of Experimental Criminology*, 10, 487-513. Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.1007/s11292-014-9214-7>.

Denys Aleksandrov,
*Doctor of Psychology, associate professor,
Department of Social Work,
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
60, Volodymyrska, Kyiv, Ukraine,*

Ivan Okhrimenko,
*Doctor of Law, associate professor,
professor, Department of Legal Psychology,
National Academy of Internal Affairs,
1, Solomianska Str., Kyiv, Ukraine,*

Oleksii Drozd,
*Doctor of Law, associate professor,
acting head of the Department of Post-Graduate Studies,
National Academy of Internal Affairs,
1, Solomianska Str., Kyiv, Ukraine,*

PSYCHOLOGICAL ADAPTATION OF UKRAINIAN NATIONAL POLICE OFFICERS FOR LAW ENFORCEMENT ACTIVITIES

The article presents an analysis of psychological characteristics of adaptability of police officers by means of assessing leading personal factors that affect professional adaptation for the conditions of law enforcement activities. Proceeding from the fact that adaptability acts as a system-forming component that involves all constituents of both the structure of the personality itself and the leading spheres of activity, the leading relationships of the individual-psychological characteristics that determine its effectiveness have been analyzed. This provides an opportunity to identify individual psychological mechanisms for the development of professional adaptation of police officers, since it represents a complex integrative quality, which is formed on the basis of specific features of law enforcement officers' psychological profile. The study is based on the following research methods: Adaptability Test by A. Maklakov, The Sixteen Personality Factor Questionnaire (16PF) by Raymond B. Cattell, Eysenck's Personality Inventory (EPI), Questionnaire by A. Kokosharova, Aggression Test by A. Bass, "Prognosis" method for determining psychic stability, and Self-Attitude Scale by S. Pantyleiev. The survey involved 318 police officers having working experience of more than three years. On the basis of interpretation of the results of mathematical and statistical analysis of the leading correlations of adaptability and other indicators of techniques, individual-psychological qualities have been identified which directly determine the effectiveness of professional adaptation. Such an approach to the personality of the policeman provided an opportunity to study qualitative changes in its structure, forms and trends of the development, the causes of its transformation in the specifics of the activity itself, through the prism of psychological characteristics, which serve as a potential for its professional adaptability. Therefore, by examining the corresponding set of features in the structure of the police officer, one can predict the dynamics of his professional adaptation, which results in the emergence of a new quality – professional adaptability.

Keywords: adaptation, adaptability, personality, police officer, professional activity, law enforcement, individual psychological qualities.

Submitted on August, 30, 2017
